

Dvě smlouvy (Ga 4,21–31)

Texty na tento týden

Ga 4,21–31; Gn 1,28; 2,2.3; 3,15; 15,1–6; Ex 6,2–8; 19,3–6

Základní verš

„Ale budoucí Jeruzalém je svobodný, a to je naše matka.“ (Ga 4,26)

V roce 2005 se objevil na plátnech kin dánský film „Manderlay“, který vypráví o americké plantáži, na které jsou i sedmdesát let po zrušení otroctví drženi otroci, kteří zde musejí pracovat.

Mam, majitelka této plantáže, chce otroky „uchránit“ před obtížným životem svobodných občanů, a proto jim tají, že otroctví už bylo zrušeno. Vytvořila systém pravidel, která určovala a regulovala jejich život do nejmenších detailů. Přestože o této skutečnosti někteří na Manderlay věděli, považovali za potřebné podílet se dále na tomto projektu. Domnívali se totiž, že pouze umělým udržením otroctví se může podařit zajistit život v bezpečí a míru, a naplnit tak základní potřeby všech těch, kteří zde pracují.

Po smrti Mam osvobodí Grace, hlavní hrdinka tohoto filmu, všechny otroky a snaží se je naučit žít ve svobodě a demokracii. Navzdory velkému nasazení se jí však nedaří tohoto cíle dosáhnout. Osvobození černí otroci totiž neumějí žít na svobodě a musejí čelit chamtivosti, podvodům a vraždám. Nakonec se rozhodnou, že se vrátí do starého osvědčeného systému otroctví, který podle nich fungoval lépe. Jsou přesvědčeni, že stability a spravedlnosti mohou dosáhnout jen pod vedením bílých pánů.

Tento týden budeme sledovat Pavlovu polemiku s těmi, kteří se sice hlásili ke Kristu, ale přesto dávali přednost „otrockému jhu“ zákona před „svobodou v Kristu“.

Smlouvy ve Starém zákoně (Ga 4,21–31)

²¹ **Odpovězte mi vy, kteří chcete být pod zákonem: Co slyšíte v zákoně?** ²² Čtete tam, že Abraham měl dva syny, jednoho z otrokyně a druhého ze ženy svobodné. ²³ Ten z otrokyně se narodil jen z vůle člověka, ten ze svobodné podle zaslíbení. ²⁴ Je to řečeno obrazně. Ty dvě ženy jsou dvě smlouvy, jedna z hory Sínaj, která rodí děti do otroctví; to je Hagar. ²⁵ Hagar znamená horu Sínaj v Arábii a odpovídá nynějšímu Jeruzalému, neboť žije v otroctví i se svými dětmi. ²⁶ Ale budoucí Jeruzalém je svobodný, a to je naše matka. ²⁷ **Vždyť stojí psáno: „Raduj se, neplodná, která nerodíš, jásej a volej, která nemá bolesti, neboť mnoho dětí bude mít osamělá, více než ta, která má muže.“** ²⁸ Vy, bratři, jste dětmi zaslíbení jako Izák. ²⁹ **Ale jako tenkrát ten, který se narodil pouze z těla, pronásledoval toho, který se narodil z moci Ducha, tak je tomu i nyní.** ³⁰ **Co však říká Písmo? „Vyžeň otrokyni i jejího syna, neboť syn otrokyně nebude dědicem spolu se synem svobodné.“** ³¹ **A proto, bratři, nejsme syny otrokyně, nýbrž ženy svobodné. (Ga 4,21–31)**

Osobní studium

Mnozí považují Pavlův výklad dějin Izraele v Ga 4,21–31 za nejtěžší pasáž dopisu. Jde totiž o poměrně složité sestavenou argumentaci. K jejímu pochopení je třeba poznání starozákonních postav a událostí. Prvním krokem k porozumění této pasáži je pochopení základního významu starozákonního pojmu „smlouva“, který je podstatou Pavlovy argumentace.

Hebrejské slovo používané ve Starém zákoně pro „smlouvu“ je *berit*. Ve Starém zákoně se vyskytuje přibližně třístokrát a znamená závaznou dohodu, smlouvu nebo úmluvu. Po tisíciletí jsou smlouvy nedílnou součástí definování vztahů mezi lidmi a národy. Bylo tomu tak i na celém starověkém Blízkém východě. Součástí procesu uzavření smlouvy bylo často zabítí (doslova „rozseknutí“ nebo „rozpůlení“ viz Gn 15,9.10.18) zvířat. Jednalo se o symbol toho, co se stane straně, která nedodrží svůj smluvní slib a závazek.

Přečti si texty Gn 1,28; 2,2.3.15–17. Co bylo před pádem člověka do hříchu základem původní Boží smlouvy s lidmi?

I když manželství, fyzická práce a sobota byly součástí smlouvy uzavřené při stvoření, jejím ústředním bodem byl Boží příkaz nejít ze stromu poznání dobra a zla. Podstatou smlouvy bylo: „Poslouchej a žij!“ Ve světě, kde vládla soulad s Bohem, od nich Pán nežádal nemožné. Poslouchat bylo pro lidi něco zcela přirozeného. A přesto se Adam a Eva rozhodli udělat něco, co přirozené nebylo. Tímto činem porušili smlouvu uzavřenou při stvoření a dodržování smluvních podmínek se stalo pro lidi nakažené hříchem prakticky nemožné. Bůh proto nabídl způsob, jak obnovit vztah, který Adam a Eva zničili. Udělal to ustanovením smlouvy milosti založené na věčném zaslíbení Spasitele (Gn 3,15).

Aplikace

Přečti si text Gn 3,15, který je vlastně prvním zaslíbením v Bibli. Kde je možné v tomto verši vidět náznak naděje, kterou máme v Kristu? Čím je pro tebe naděje? Jak bys vysvětlil svému příteli podstatu naděje, kterou máš v Kristu?

Smlouva s Abrahamem (Gn 15,1–5)

¹Po těchto událostech se stalo k Abramovi ve vidění slovo Hospodinovo: „Nic se neboj, Abrame, já jsem tvůj štít, tvá přehojná odměna.“²Abram však řekl: „Panovníku Hospodine, co mi chceš dát? Jsem stále bezdětný. Nárok na můj dům bude mít damašský Eliezer.“³Abram dále řekl: „Ach, nedopřáls mi potomka. To má být mým dědicem správce mého domu?“⁴Hospodin však prohlásil: „Ten tvým dědicem nebude. Tvým dědicem bude ten, který vzejde z tvého lůna.“⁵Vyvedl ho ven a pravil: „Pohled' na nebe a sečti hvězdy, dokážeš-li je spočítat.“ A dodal: „Tak tomu bude s tvým potomstvem.“ (Gn 15,1–5)

Osobní studium

Přečti si text Gn 12,1–5. Jaké smluvní zaslíbení dal Bůh Abramovi? Které z nich považuješ za nejdůležitější? Jak vnímáš Abramovu odpověď?

První zaslíbení, které dal Bůh Abramovi, tvoří jednu z nejvýznamnějších a nejpůsobivějších pasáží Starého zákona. Celý tento text je vyjádřením Boží milosti. Sliby dává Bůh, ne Abram. Abram neudělal nic, čím by si získal nebo zasloužil Boží přízeň. Nemáme žádný náznak, na základě kterého bychom si mohli myslet, že Bůh a Abram nějakým způsobem na vytvoření společné smlouvy spolupracovali. Je to Bůh, kdo přichází se všemi zaslíbeními. Naproti tomu Abram je vyzván, aby věřil, že Boží zaslíbení se určitě splní. Neměla to být nějaká povrchní, lehkovážná víra, ale víra, která se projevila opuštěním příbuzných a cestou do země, kterou mu Hospodin zaslíbil.

„V požehnání adresovaném Abrahamovi – a prostřednictvím něj všem lidem – obnovil Stvořitel svůj vykupitelský záměr. Požehnal Adama a Evu v ráji (Gn 1,28; 5,2) a po potopě požehnal Noema a jeho syny (Gn 9,1). Tak Bůh objasnil své dřívější zaslíbení Vykupitele, který vykoupí lidstvo, zničí zlo a obnoví ráj (Gn 3,15). Bůh potvrdil své zaslíbení, že požehná *všechny národy* na celém světě.“ (Larondelle, str. 22.23)

Přečti si text Gn 15,1–6. Jak se podle tebe cítil Abram po deseti letech marného čekání na zaslíbeného potomka? Jaké pocity mohl prožívat? Co mohl cítit ve vztahu k Bohu a jeho zaslíbení? Prožil jsi někdy podobnou situaci? Co ti pomohlo vyrovnat se s ní?

Bylo by chybou vyvyšovat Abrama jako muže víry, který nikdy neměl žádné otázky ani pochybnosti. Písmo nám jej totiž představuje jinak. Abram věřil, ale měl i mnoho otázek. Jeho víra však postupně rostla. Abram totiž Bohu uvěřil (Gn 15,6). Bůh odpověděl na Abramovu víru vlídným potvrzením jistoty naplnění zaslíbení, které mu dal. Bůh oficiálně vstoupil s Abramem do smluvního vztahu (Gn 15,7–18). V tomto textu se navíc setkáváme s velkým překvapením. Nebyl jím však fakt, že Bůh uzavřel s Abramem smlouvu. Překvapením bylo, jak daleko je Bůh ochoten zajít. Na rozdíl od různých panovníků starověkého Blízkého východu, kteří se bránili myšlence dávat svým služebníkům závazné sliby, Bůh nejen dává své slovo, ale symbolicky přichází rozetnout zvířata, čímž ukazuje, že za splnění smlouvy ručí vlastním životem. Ježíš nakonec dává svůj život na Golgotě, aby se jeho zaslíbení stalo skutečností.

Aplikace

Ve kterých oblastech věříš tomu, co je zdánlivě nemožné? Ve kterých oblastech se ti zdá, že tvá víra dosáhla hranice, za kterou se už nedá jít, a prostě už více „nevěříš“. Jak se naučit vytrvat ve víře navzdory tragédiím a pochybnostem?

Abraham, Sáráj a Hagar (Ga 4,22.23)

²²Čtete tam, že Abraham měl dva syny, jednoho z otrokyně a druhého ze ženy svobodné. ²³Ten z otrokyně se narodil jen z vůle člověka, ten ze svobodné podle zaslíbení. (Ga 4,22.23)

Osobní studium

Přečti si texty Ga 4,21–31 a Gn 16. Jakou důležitou myšlenku o spasení chce podle tebe Pavel připomenout starozákonním příběhem o Hagar? Jak v této souvislosti rozumíš až téměř znevažujícímu Pavlovu pohledu na Hagar?

Pavel ve verši Ga 4,24 čtenáře sám upozorňuje, že jeho slova o Hagar (Ga 4,21–31) jsou jen obraznou řečí (doslova alegorií, v řečtině je použito sloveso *allégoreó*). To je pro pochopení jeho následujících slov nezbytné. Nejde tedy o výklad starozákonní pasáže, ale o její použití jako obrazu, na němž chce objasnit své vnímání spasení.

Hagar byla v Abramově domácnosti egyptskou otrokyní. Události kolem Hagar přímo souvisejí s Abramovým selháním ve víře v Boží zaslíbení.

Po deseti letech čekání na narození slíbeného syna byli Abram a Sáráj stále bezdětní. Protože dospěli k názoru, že Bůh potřebuje jejich pomoc, Sáráj dala Hagar Abramovi jako konkubínu. I když se nám to dnes může zdát neobvyklé, Sáráj vymyslela docela chytrý plán. Podle starověkých zvyků mohla otrokyně legálně sloužit jako náhradní matka pro svou neplodnou paní. Proto Sáráj mohla považovat dítě, které vzešlo z jejího manžela a Hagar za své vlastní. Ale přestože se díky tomuto plánu skutečně dítě narodilo, nebylo to dítě zaslíbené Bohem.

Tento příběh nám poskytuje názorný příklad toho, že jestliže je vystaven těžkým okolnostem, může selhat ve víře i velký Boží muž. V Gn 17,18.19 čteme, že Abraham (Bůh mu už mezitím změnil jméno) prosil Boha, aby přijal Izmaela za jeho dědice. Ale Bůh tuto nabídku odmítl. Jediným „záračným“ prvkem v narození Izmaela byla Sárájina ochota podělit se o svého manžela s jinou ženou! Jinak nebylo na narození dítěte nic neobvyklého. Dítě se narodilo „podle těla“, tedy na základě jednání člověka. Kdyby Abraham více důvěřoval Božímu zaslíbení a nedovolil by ani složitým okolnostem ohrozit tuto důvěru, vyhnul by se mnohým problémům a velkému zármutku.

Přečti si texty Gn 17,15–19; 18,10–13 a Žd 11,11.12. Jaké byly podle těchto veršů rozdíly mezi okolnostmi narození Izmaela a Izáka? Proč bylo narození Izáka výsledkem víry, a ne lidského snažení?

Aplikace

Stalo se ti, že ses pro nedostatek víry v Boží zaslíbení dostal do potíží? Jak ses ze svých chyb poučil? Jak se můžeš naučit vzít Boha za slovo, ať jde o cokoliv? Jaká rozhodnutí mohou posílit tvou schopnost důvěřovat Božím zaslíbením?

Zotročený a svobodný Jeruzalém (Ga 4,24–26)

²⁴*Je to řečeno obrazně. Ty dvě ženy jsou dvě smlouvy, jedna z hory Sínaj, která rodí děti do otroctví; to je Hagar. ²⁵Hagar znamená horu Sínaj v Arábii a odpovídá nynějšímu Jeruzalému, neboť žije v otroctví i se svými dětmi. ²⁶Ale budoucí Jeruzalém je svobodný, a to je naše matka. (Ga 4,24–26)*

Osobní studium

Přečti si texty Ex 6,2–8; 19,3–6 a Dt 32,10–12. Jaký druh smluvního vztahu chtěl na Sínaji Bůh uzavřít se svým lidem? V čem se zaslíbení ze Sínaje podobají zaslíbením daným Abrahamovi?

Bůh chtěl navázat s Izraelci na hoře Sínaj stejný smluvní vztah, jaký měl s Abrahamem. Dokonce to, co Bůh řekl Abramovi v Gn 12,1–3 se podobá tomu, co řekl Mojžíšovi v Ex 19. V obou případech Bůh zdůrazňuje, co udělá pro svůj lid. Nevyžaduje od Izraelců žádný slib, jehož plněním by si zasloužili jeho požehnání. Naopak, jejich poslušnost má být odpovědí na přijaté požehnání. Hebrejská slova přeložená v Ex 19,5 jako „poslouchat“ a „dodržovat“ znamenají doslova „naslouchat“. Boží slova nenaznačují spravedlnost ze skutků. Naopak, Bůh chtěl, aby Izraelci měli stejnou víru, která byla (většinou) charakteristická pro Abrahamovu odpověď na Boží zaslíbení.

Přečti si texty Ex 19,7–25 a Žd 8,6.7. Pokud byl smluvní vztah, který Bůh nabídl Izraelcům na Sínaji, podobný tomu, který uzavřel s Abrahamem, proč pak Pavel ztotožňuje horu Sínaj s negativní zkušeností s Hagar? Jak těmto veršům rozumíš?

Smlouva na Sínaji měla poukázat na hříšnost lidstva a na lék – Boží milost, kterou představovala služba ve svatyni. Problém se smlouvou uzavřenou na Sínaji nebyl na Boží straně, ale vznikl nesprávným postojem lidí k Božím zaslíbením (Žd 8,6). Místo toho, aby na Boží sliby odpověděli v pokoře a ve víře, reagovali Izraelci sebevědomě: „Splníme všechno, co řekl Hospodin“ (Ex 19,8). Poté, co přes čtyři sta let žili v Egyptě jako otroci, neměli správnou představu o Boží vznešenosti ani o rozsahu své vlastní hříšnosti. Podobně jako Abram a Sárj, i oni se snažili pomoci Bohu splnit jeho zaslíbení. Izraelci chtěli změnit Boží smlouvu založenou na milosti na smlouvu založenou na skutcích. Právě v tom Hagar (resp. snaha Abrama a Sárj) symbolizuje Sínaj. V obou případech jde o lidské snahy dosáhnout spasení skutky.

Pavel netvrdí, že zákon daný na Sínaji byl špatný nebo že byl zrušen. Znepokojuje jej, že Galatští nepochopili smysl zákona. „Místo toho, aby je usvědčil o absolutní nemožnosti získat si Boží přízeň dodržováním zákona, podpořil v nich zákon hluboce zakořeněné odhodlání spoléhat se na vlastní snahu zalíbit se Bohu. Zákon proto nesplnil záměr milosti a nevedl judaizující se křesťany ke Kristu. Namísto toho je od Krista izoloval.“ (Robertson O. Palmer, *The Christ of the Covenants*. Phillipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Publishing, 1980, str. 181)

Aplikace

Jak je možné napravit křivdu, která se někomu stane? Jaké zkušenosti máš s pomocí lidem, kterým někdo ublížil? Jak je možné odčinit náš hřích vůči Bohu? Proč je Bible tak silně proti naší snaze něco přidat k Ježíšovu dílu?

Izmael a Izák dnes (Ga 4,28–31)

²⁸Vy, bratří, jste dětmi zaslíbení jako Izák. ²⁹Ale jako tenkrát ten, který se narodil pouze z těla, pronásledoval toho, který se narodil z moci Ducha, tak je tomu i nyní. ³⁰Co však říká Písmo? „Vyžeň otrokyni i jejího syna, neboť syn otrokyně nebude dědicem spolu se synem svobodné.“ ³¹A proto, bratří, nejsme syny otrokyně, nýbrž ženy svobodné. (Ga 4,28–31)

Osobní studium

Pavův stručný nástin izraelských dějin měl čelit argumentům jeho odpůrců, kteří tvrdili, že jsou pravými potomky Abrahama a že Jeruzalém – centrum židovského křesťanství a zákona – je jejich matkou. Podle nich nebyli křesťané z pohanů právoplatnými věřícími. Pokud by se chtěli stát pravými Kristovými následovníky, museli by se nejprve stát Abrahamovými syny přijetím zákona obřizky.

Pavel však říká, že opak je pravdou. Podle něj nejsou Abrahamovými syny zákoníci, kteří jsou podobně jako Izmael nezákonnými syny. Tím, že se spoléhají na obřizku, spoléhají se na „tělo“ (tedy na vlastní plány a na vlastní úsilí), jak to udělala Sára v případě Hagar a Izraelci v případě přijetí Božího zákona na hoře Sínaj. Věřící z pohanů jsou však také syny Abrahamovými. Nestali se jimi „přirozeným“ způsobem (tedy dědičně jako členové židovského národa), ale podobně jako Izák – „nadpřirozeně“ (tedy díky Božímu zásahu). „Podobně jako Izák, i pohané byli splněním zaslíbení daného Abrahamovi ... i jejich narození do svobody bylo výsledkem Boží milosti. Podobně jako Izák, i oni byli součástí smlouvy zaslíbení.“ (Dunn James D. G., *The Epistle to the Galatians*. London: Hendrickson, 1993, str. 256)

Přečti si texty Ga 4,28–31 a Gn 21,8–12. Jakým problémům budou čelit skuteční následovníci Abrahama? Co je podstatou těchto problémů? Čím budou tyto problémy způsobeny?

Skutečnost, že byl zaslíbeným synem, přinesla Izákovi nejen požehnání, ale i nesouhlas a pronásledování. V souvislosti s pronásledováním Pavel myslí na obřad zaznamenaný v Gn 21,8–10, kde je Izákovi projevena určitá pocta a Izmael se mu vysmívá. Hebrejské slovo v Gn 21,9 doslova znamená „smát se“, ale reakce Sáry naznačuje, že Izmael se vysmíval, ba dokonce zesměšňoval Izáka. I když se nám Izmaelovo chování nemusí dnes zdát příliš závažné, odhaluje nepřátelství (možná až nevraživost) v situaci, kdy bylo v sázce právo prvorozeného. Mnozí starověcí panovníci se snažili zajistit si své postavení odstraněním možných rivalů, včetně sourozenců (viz například Sd 9,1–6). I když Izák čelil odporu, těšil se všem projevům lásky, ochrany a přízně, které vyplývaly z toho, že byl otcovým dědicem.

Protože jsme duchovními potomky Izáka, neměly by nás překvapit potíže a protivenství, dokonce ani ze strany církevní rodiny.

Aplikace

Kdy se pro svou víru dostáváš do problémů? Jak můžeš předcházet různým problémům a nedorozuměním souvisejícím s tvou vírou? Proč to někdy není možné? Kdy se lidé kolem tebe cítili nepříjemně vinou tvého postoje k jejich vlastní víře? Co jsi v takové situaci mohl udělat jinak?

Podněty k zamyšlení

V knize *Na úsvitu dějin* si přečti kapitolu „Stará a nová smlouva“ (PP 254–261; NUD 170–174).

„Avšak když smlouva uzavřená s Abrahamem obsahovala zaslíbení o vykoupení, proč byla na Sínaji uzavřena jiná smlouva? Během svého otroctví v Egyptě ztratil Boží lid do značné míry znalost zásad smlouvy uzavřené s Abrahamem. (...)

Bůh jim dal svůj zákon se zaslíbením velkého požehnání, které ovšem bylo podmíněno poslušností: ‚Nyní tedy, budete-li mě skutečně poslouchat a dodržovat mou smlouvu... Budete mi královstvím kněží, pronárodem svatým.‘ (Ex 19,5,6) Lidé si neuvědomovali, jak hříšná jsou jejich vlastní srdce a že bez Krista nedokážou zachovávat Boží zákon. Protože se cítili dost silní, aby si sami zajistili svou spravedlnost, prohlásili: ‚Poslušně budeme dělat všechno, o čem Hospodin mluvil.‘ (Ex 24,7) Ochotně vstoupili do smluvního vztahu s Bohem. Uplynulo však pouze několik týdnů, když porušili svou smlouvu a uctivě se klaněli lité modle. Když teď poznali svou hříšnost a potřebu odpuštění, přivedlo je to k tomu, že cítili potřebu Spasitele, který byl zjeven ve smlouvě s Abrahamem a předobrazně představen v přinášených obětech. Nyní byli připraveni ocenit požehnání nové smlouvy.“ (PP 260,261; NUD 173,174)

Otázky k rozhovoru

1. *Odpovídá tvůj život s Bohem více principům „staré“, nebo „nové“ smlouvy? V čem spočívá rozdíl? Vysvětli své odpovědi.*
2. *Které problémy ve tvém místním sboru jsou zdrojem napětí? Jak je řešíte? I když jsi možná obětí „pronásledování“, jak se můžeš ujistit, že ty sám nejsi tím, kdo pronásleduje? Kde je hranice? (Viz také Mt 18,15–17.)*
3. *Proč tak často selháváme navzdory našim slibům Bohu, že to či ono uděláme, nebo naopak neuděláme? Jak ti to pomáhá pochopit význam milosti?*

Shrnutí

Příběhy o Abrahamovi, Sáráj, Hagar, Izmaelovi a Izraelcích pod Sínajem ilustrují pošetilost snahy spoléhat se na vlastní úsilí v dosažení toho, co Bůh zaslíbil. Tato metoda samospravedlnosti se označuje jako „stará smlouva“. Naopak „nová smlouva“ je věčná smlouva milosti uzavřená s Adamem a Evou po pádu do hříchu, obnovena s Abrahamem a nakonec naplněná v Kristu.